

Imam Sadiq Research Institute

for Islamic Sciences

Research Institute for Political
and Defence Studies

P. ISSN: 2345-5705 & E. ISSN: 2717-3720

Website: <http://ipr.isri.ac.ir>

Volume: 12 ; Number: 25

The Model of Political Insight From the Point of View of Ayatollah Khamenei

Majid Soleimani*

doi: <https://doi.org/10.22034/ipr.2024.448761.2114>

Received: 2024/3/15 ; Accepted: 2024/5/4

(95-126)

Abstract

Political insight is a strategy in today's complex events, which determines the direction of people's movement in the face of phenomena, obstacles and currents and prevents irreparable and harmful mistakes from being committed in political events. The following article was compiled with the aim of designing a conceptual model of political insight from the perspective of Ayatollah Khamenei. The research is qualitative, and the method used is thematic analysis. To analyze the data, three types of basic, organizing and comprehensive coding were used. The unit of analysis in the research included a range of words or terms, up to paying attention to the context of the data and their key points. The main source of qualitative data in this research was Ayatollah Khamenei's statements regarding political insight. The findings showed that political insight includes three overarching themes of political insight, political attitude and political behavior. The organizing themes of political insight include fourteen organizing themes: knowing the way, goal, obstacles, time, moment, means of coping, priority, need, intelligence, power of understanding, recognition, vision and power of analysis. The political attitude included four organizing themes: provincialism, mistrust of the enemy, hope and anti-arrogance. Political behavior included seven organizing themes: emotion management, clear expression of positions, presence on stage, standing, timely action, influencing and conscious movement. The findings of this research can be used for research centers, universities, political leaders, professors and students, and political science researchers.

Keywords: Political Insight, Model, Ayatollah Khamenei, Knowing the Enemy, Strategy.

*. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Research Institute of Social Studies, Imam Sadiq Institute of Islamic Sciences, Qom, Iran.

پژوهشگاه علوم اسلام صادق
پژوهشگاه مطالعات سیاسی و دفاعی
P. ISSN: 2345-5705 & E. ISSN: 2717-3720
نشانی پانگاه: تهران، جمهوری اسلامی ایران
http://ipr.isri.ac.ir شماره بیست و پنجم
سال دوازدهم

الگوی بصیرت سیاسی

از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای داماد

مجید سلیمانی*

شناسه دیجیتال (DOI) : <https://doi.org/10.22034/ipr.2024.448761.2114>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۲/۱۵

(۹۵-۱۲۶)

چکیده

بصیرت سیاسی تدبیر در حوادث پیچیده امروز است که جهت حرکت افراد در مواجهه با پدیده‌ها، موانع و جریان‌ها را تعیین کرده و مانع از ارتکاب خطاهای جبران‌ناپذیر و آسیب‌زا در حوادث سیاسی می‌شود. نوشتار پیش‌رو با هدف طراحی الگوی مفهومی بصیرت سیاسی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای تدوین شده است. پژوهش از نوع کیفی، و روش مورد استفاده از نوع تحلیل مضمون است. برای تحلیل داده‌ها از سه نوع کدگذاری پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر استفاده شد. واحد تحلیل در پژوهش، طیفی از کلمات یا اصطلاحات، تا توجه به بافت داده‌ها و نکات کلیدی آن‌ها را شامل می‌شد. منبع اصلی داده‌های کیفی در این پژوهش، بیانات آیت‌الله خامنه‌ای داماد در خصوص بصیرت سیاسی بود. یافته‌ها نشان داد بصیرت سیاسی شامل سه مضمون فراگیر بینش سیاسی، نگرش سیاسی و رفتار سیاسی است. مضامین سازمان‌دهنده بینش سیاسی شامل چهارده مضمون سازمان‌دهنده: شناخت راه، هدف، موانع، زمان، لحظه، ابزار مقابله، اولویت، نیاز، هوشمندی، قدرت فهم، تشخیص، بینایی و قدرت تحلیل است. نگرش سیاسی شامل چهار مضمون سازمان‌دهنده: ولایت‌پذیری، بی‌اعتمادی به دشمن، امیدواری و استکبارستیزی بود. رفتار سیاسی شامل هفت مضمون سازمان‌دهنده: مدیریت هیجان، بیان آشکار مواضع، حضور در صحنه، ایستادگی، عمل بهنگام، تأثیرگذاری و حرکت آگاهانه بود. یافته‌های این پژوهش برای مراکز پژوهشی، دانشگاه‌ها، هادیان سیاسی، استادان و دانشجویان و پژوهشگران علوم سیاسی قابل استفاده است.

واژگان کلیدی: بصیرت سیاسی، الگو، آیت‌الله خامنه‌ای، دشمن‌شناسی، تدبیر.

*. استادیار گروه علوم اجتماعی، پژوهش‌کننده مطالعات اجتماعی، پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق علیه السلام، قم، ایران، sociosol@yahoo.com

مقدمه

بصیرت، قطب‌نمای حرکت صحیح در اوضاع اجتماعی پیچیده امروز (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۷/۱۵) و یکی از عوامل رشد و پایداری جوامع انسانی است. به گواه تاریخ، انقلاب اسلامی در مسیر تحقق اهداف و آرمان‌های بلند خود همواره با حوادث و توطئه‌های بسیاری مواجه بوده است. آنچه انقلاب را از این آزمون‌ها سربلند بیرون آورد بینش و بصیرت بود که با رهبری امام علیه السلام و مقام معظم رهبری تقویت شد و بار آمد. به تعبیر مقام معظم رهبری، بلاهایی که بر ملت‌ها وارد می‌شود، در بسیاری از موارد بر اثر بی‌بصیرتی است: «خطاهایی که بعضی از افراد می‌کنند - می‌بینید در جامعه خودمان هم گاهی بعضی از عامه مردم و بیشتر از نخبگان، خطاهایی می‌کنند. نخبگان که حالا انتظار هست که کمتر خطا کنند، گاهی خطاهایشان اگر کم‌تر نباشد، کیفاً بیشتر از خطاهای عامه مردم است - بر اثر بی‌بصیرتی است؛ خیلی هایش، نمی‌گوییم همه‌اش... بنابراین، بصیرت مهم است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۵/۵). امام خمینی علیه السلام برای بصیرت جایگاه و ارزش ویژه‌ای قائل بودند. ایشان حتی لازمه انسان بودن را برخورداری از بصیرت دانسته و در این خصوص می‌فرمایند: «انسان با روح انسان است؛ با بصیرت انسان است» (موسوی خمینی، ۱۳۸۷، ج ۸: ۴۶۲). انسان آگاه و بصیر در امور روزمره، به کمک این قوه از خطر گمراهی و فریب در امان مانده و در تصمیم‌گیری‌ها و موضع‌گیری‌های سیاسی، عاقلانه و حساب‌شده حرکت می‌کند. از آنجاکه جامعه ما در معرض جنگ پیچیده و ترکیبی دشمن قرار گرفته است، افزایش بصیرت عمومی جامعه، نخبگان، احزاب و جریان‌های سیاسی، نهادهای فرهنگی، اجتماعی و نظامی نسبت به تحرکات دشمن، ضروری‌ترین حرکت در خنثی‌سازی این جنگ ترکیبی است. به تعبیر مقام معظم رهبری، «بصیرت اجازه نمی‌دهد غبار آلودگی فتنه، کسی را گمراه کند... اگر بصیرت نباشد، انسان حتی با نیت خوب، ممکن است گمراه شود و در راه بد قدم بگذارد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۷/۱۵).

«بصیرت از نظر اصطلاحی یعنی گم نکردن راه، اشتباه نکردن راه، دچار بیراهه‌ها و کجراهه‌ها نشدن، تأثیر پذیرفتن از وسوسه خناسان و اشتباه نکردن کار و هدف» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰/۱۰/۱۹).

از مصادیق مهم بصیرت طبق دیدگاه مقام معظم رهبری، این است که: «انسان بداند امروز چه نیازی در جامعه وجود دارد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۵/۶/۱۶). ایشان به صورت جزئی‌تر می‌فرماید: «بصیرت سیاسی که ما می‌گوییم یعنی این. بفهمیم که چه کسی دارد ما را به کجا می‌برد، به کجا دعوت می‌کند، به کجا می‌کشاند. آیا به سمت اهداف اسلامی داریم حرکت می‌کنیم؟ به سمت تدبیر روزافزون جامعه داریم حرکت می‌کنیم؟ یا آن‌چنان که دشمن مایل است، به سمت بی‌مبالاتی بیشتر حرکت می‌کنیم؟ به سمت دل‌باختگی بیشتر به اقطاب مخالف دین داریم حرکت می‌کنیم؟ (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۵/۵/۳۱).

با وجود این و بنابر اهمیتی که برای موضوع بصیرت قائل شدیم، مسئله‌ای که در اینجا مطرح می‌شود این است که با وجود تأکید مقام معظم رهبری به امر بصیرت سیاسی در بیانات متعدد و نیاز به تقویت آن در آحاد جامعه، هنوز الگویی از مفاهیم که به ابعاد گوناگون این پدیده پرداخته باشد در دسترس نیست. علاوه بر آن، نبود الگویی از مفاهیم بصیرت سیاسی از نگاه مقام معظم رهبری، ادبیات و دانش سیاسی را در این حوزه با خلأ مواجه ساخته و استادانی را که در صدد باشند با چهارچوب اندیشه سیاسی و منظومه فکری سیاسی معظم‌له قضایا و مسائل سیاسی را تحلیل کنند محروم می‌سازد. در ضمن، در صورت نپرداختن به مضامین و مقولات و مؤلفه‌ها و شاخص‌های بصیرت سیاسی از دیدگاه مقام معظم رهبری و ارائه ندادن الگوی بصیرت سیاسی از نگاه ایشان، ممکن است قرائت‌های گوناگون و الگوهای ناصوابی ارائه شود که با نگاه مقام معظم رهبری و دیدگاه اسلام در تناقض باشد. ضمن اینکه، ارائه الگو می‌تواند به چرخه گفتمان‌سازی و جریان‌سازی بصیرت سیاسی کمک کند.

۱. پیشینه‌های پژوهش

در زمینه بصیرت از نگاه مقام معظم رهبری، پژوهش‌های گوناگونی انجام شده است؛ از جمله: «الگوی بصیرت‌افزایی کارکنان فراجا در مواجهه با جنگ ترکیبی دشمن از منظر مقام معظم رهبری (آیت‌الله)» به قلم حمیدرضا محمدزاده مهنه و محمد صفری در فصلنامه

مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی در سال ۱۴۰۲ چاپ شده است. پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، تحلیلی-پیمایشی با استفاده از روش تحلیل محتوا بوده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که برگزاری جلسات آگاه‌سازی حفاظتی، در صیانت کارکنان فراجا نسبت به جنگ ترکیبی دشمن، تأثیر مستقیم دارد. در نتیجه، می‌توان گفت که هراندازه این‌گونه آموزش‌ها گسترش یابد، به همان اندازه در صیانت از کارکنان فراجا تأثیرگذار خواهد بود.

پژوهش «طراحی الگوی پلیس بصیر در جمهوری اسلامی ایران»، که به قلم رمضان شعبان سارویی در مجله بصیرت و تربیت اسلامی در سال ۱۳۹۵ به چاپ رسیده، پس از بازخوانی مفهوم بصیرت، به دنبال طراحی و ارائه الگوی پلیس بصیر در جمهوری اسلامی ایران بوده است. روش پژوهش از نوع اکتشافی بوده و به روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته و روش گردآوری اطلاعات آن کتابخانه‌ای بوده است. طبق یافته‌ها، طراحی الگوی پلیس بصیر در سه بُعد عقیدتی، سیاسی و فرهنگی-اجتماعی سامان یافته و برای هر یک از ابعاد الگو، سه مؤلفه و ۳۶ شاخص ارائه شده است. در پایان نوشتار به آثار و کارکردهای بصیرت در ارتقای توان سیاسی-فرهنگی کارکنان ناجا اشاره شده و همچنین مهم‌ترین شیوه‌ها و راهکارهای دستیابی به «پلیس بصیر» بیان شده است. طبق نتایج مقاله «نقش بصیرت دینی در عبور از فتنه‌ها با تأکید بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری» - که توسط اصغر مهری در سال ۱۳۹۷ انجام شده- بصیرت عامل شناخت حق از باطل، شناخت بهتر نظام جمهوری اسلامی و دشمنان آن و اهتمام به تقویت نظام اسلامی و تضعیف دشمنان است. «بصیرت انقلابی و شاخصه‌های آن از نگاه مقام معظم رهبری» عنوان مقاله دیگری است که آقای یعقوب برزگر شانی در سال ۱۳۹۶ انجام داده است. از جمله شاخص‌های بصیرت انقلابی در این مقاله عبارت است از: دشمن‌شناسی، موقع‌شناسی و ولایتمداری. در مقاله «بصیرت دینی در اندیشه مقام معظم رهبری»، که مهدی محمدطاهری در سال ۱۳۹۱ انجام داده است، بصیرت دینی از جمله موارد تقوا دانسته شده که ناظر به حکمت عملی و عقلی است نه حکمت نظری. در ادامه بیان شده که تقوا یا مهار ناپاکی، زمینه را برای نورافشانی عقل و بصیرت هموار می‌کند. در مقاله «مبانی بصیرت» نوشته آقای آیت مظفری در سال ۱۳۸۹،

نویسنده بصیرت را طبق اندیشه مقام معظم رهبری و تحلیل آیات و روایات بر چهار مبنای اساسی قرآن کریم، تقوا، ولایتمداری و تفکر استوار می‌داند. طبق نتایج پژوهش «شاخص‌های بصیرت با تکیه بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری»، که علی اصغر یادگاری و احد نقی‌پور در سال ۱۳۸۹ انجام داده‌اند، اهم شاخص‌های بصیرت سیاسی عبارت‌اند از: پیروی از علم و یقین، امید به آینده، پرهیز از تندروی، پرهیز از واگرایی، دشمن‌شناسی و غیره. مقاله «شاخص‌ها و مؤلفه‌های بصیرت سیاسی»، پژوهش دیگری است که توسط مهدی برهان در سال ۱۳۹۰ انجام شده است. مؤلفه‌های بصیرت در این مقاله عبارت‌اند از: شناخت یقینی، ایمان و باور قلبی، مهار گرایش‌های منفی و تشخیص مصداق حق. مقاله «تحلیل محتوای کیفی بیانات مقام معظم رهبری در زمینه فتنه» عنوان مقاله‌ای است که به قلم آقای علی عبدالخانی در سال ۱۳۹۵ نوشته شده است. طبق نتایج، هشت مقوله کلی: معناشناسی فتنه، هدف از ایجاد فتنه، راه‌ها و ابزارهای ایجاد فتنه، ریشه‌های فتنه، وظایف، تکالیف و روش‌های مقابله با فتنه، انقلاب و فتنه، فتنه ۸۸ و مباحث اخلاقی و فتنه در این مقاله مطرح شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، هیچ‌یک از پژوهش‌های بررسی‌شده، به‌جز پژوهش محمدزاده و صفری، به الگوی بصیرت سیاسی از دیدگاه مقام معظم رهبری نپرداخته‌اند. هیچ‌یک از پیشینه‌ها به ابعاد بینشی، نگرشی و رفتاری نپرداخته و صرفاً به شاخص‌ها و مقوله‌های اندکی در زمینه بصیرت پرداخته‌اند. پژوهش‌های قبلی از روش استفاده‌شده در این پژوهش، یعنی تحلیل مضمون، بهره نبرده‌اند. پژوهش پیش‌رو به مضامین متنوعی از جنبه‌های بینشی، نگرشی و رفتاری پرداخته است.

۲. مفهومی‌شناسی

۲-۱. بصیرت

«بصیرت» از ماده «بصر» و در لغت به معنای بینش، بینایی، روشن‌بینی، دانایی، زیرکی، هوشیاری، یقین و حجت روشن آمده است (معین، ۱۳۶۰: ۵۴۶). در فرهنگ دهخدا نیز بصیرت به معنای بینایی، زیرکی، هوشیاری، بینایی دل، بینش، آگاهی، چشم خرد، چشم عقل، چشم دل، و دیده دل آمده است (دهخدا، ۱۳۷۳: ۴۲۰۶).

«بصیرت» و «بصر» در قرآن به معنای قوه ادراک قلب، معرفت و عبرت، روشن، روشنائی و بینایی به کار رفته است (خزایی و کاظم‌زاده؛ ۱۳۹۲: ۱۰۹؛ به نقل از رضوی‌پور، ۱۳۸۹: ۲۶). از نظر اصطلاحی، بصیرت عبارت از نوعی بینش عمیق درباره حق و حقیقت دانسته شده که در رفتارهای فردی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و... بروز می‌کند و موجب می‌شود انسان در همه عرصه‌ها، به‌ویژه عرصه اجتماعی-سیاسی، رفتاری همسو با حق داشته باشد (برهان، ۱۳۹۰: ۶۶).

مقام معظم رهبری تعاریف جامعی از بصیرت ارائه داده است؛ از جمله: «بصیرت یعنی چه؟ یعنی شناخت زمان، شناخت نیاز، شناخت اولویت، شناخت دشمن، شناخت دوست، شناخت وسیله‌ای که در مقابل دشمن باید به کار برد؛ این شناخت‌ها بصیرت است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین، ۱۳۹۳/۹/۶)؛ «بصیرت یعنی تیزبین بودن و راه درست را شناختن. انسان گاهی اشتباه می‌کند؛ حالا احتمال اشتباه انسان‌های ابتدایی و تازه‌کار که بیشتر است، آدم‌های قدیمی و مجرب هم مواردی اشتباه می‌کنند راه درست را؛ بایستی مراقبت کرد که انسان در شناخت راه درست اشتباه نکند؛ در غبار آلودگی فتنه‌ها بتواند راه را پیدا کند و بفهمد راه درست چیست؛ بصیرت به این معناست» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱).

۲-۲. بصیرت سیاسی

بصیرت سیاسی^۱ عبارت است از «داشتن آگاهی همه‌جانبه و ژرف به امور سیاسی؛ فریب ظواهر امر را نخوردن و مشاهده سرانجام کار پیش از اقدام به آن» (عباسی و خلیلی، ۱۳۹۰: ۱۵۶). منظور از بصیرت سیاسی در این پژوهش چنین است: شناخت همه‌جانبه، حسابگرانه، همراه با قدرت فهم و تشخیص و تحلیل نسبت به پدیده‌ها، نگرش و ارزیابی و تمایل به رویدادها، انجام کنش مناسب و بهنگام، و موضع‌گیری شفاف و تأثیرگذار در مقابل حوادث سیاسی.

۲-۳. الگو

الگو تبیینی کوتاه، آگاهانه و نمودارگون از یک چیز یا واقعیت است که درصدد بازنمایی عناصر اصلی هر ساختار یا فرایند و بررسی روابط بین این عناصر است (مک کوایل و ویندال، ۱۳۸۸: ۳). منظور از الگو در این پژوهش، شبکه‌ای از مضامین و مفاهیم اصلی استخراج‌شده از بیانات مقام معظم رهبری درخصوص بصیرت سیاسی است که در قالب نموداری مرگب از مضامین فراگیر و اصلی و مضامین سازمان‌دهنده به‌تصویر کشیده می‌شود.

۳. چهارچوب نظری

معمولاً در پژوهش کیفی، به‌ویژه تحلیل مضمون، یافته‌ها حاصل اکتشاف است. به‌عبارتی، کدها، مضامین و مقولات از دل گفته‌ها، نوشته‌ها و تصاویر و... استخراج می‌شود؛ اما در این نوشتار برای دستیابی به تبیین بهتری از بصیرت سیاسی در بیانات مقام معظم رهبری، لازم است ابتدا ابعاد کلی بصیرت از نگاه ایشان بررسی شود.

بصیرت در نگاه مقام معظم رهبری در دو سطح تعریف می‌شود: یک سطح، سطح اصولی و لایه زیرین بصیرت است. در این سطح، انسان در انتخاب جهان‌بینی و فهم اساسی مفاهیم توحیدی، با نگاه توحیدی به جهان طبیعت، یک بصیرتی پیدا می‌کند. با نگاه توحیدی، این جهان یک مجموعه نظام‌مند است، یک مجموعه قانون‌مدار است؛ طبیعت هدف‌دار است. این سطح از بصیرت، معادل بصیرت دینی به‌شمار می‌رود. به‌جز این سطح وسیع و لایه عمیق بصیرت، در حوادث گوناگون هم ممکن است بصیرت و بی‌بصیرتی عارض انسان شود که انسان در حوادثی که پیرامون او می‌گذرد و در حوادثی که پیش‌روی اوست و به او ارتباط پیدا می‌کند، تدبیر کند؛ سعی کند از حوادث به‌شکل عامیانه و سطحی عبور نکند. با تدبیر مسائل را بسنجد، با این سنجش، بصیرت پیدا کند. طبق فرمایش مقام معظم رهبری، حوادث را درست نگاه کردن، درست سنجیدن، در آن‌ها تدبیر کردن، در انسان بصیرت ایجاد می‌کند؛ یعنی بینایی ایجاد می‌کند و انسان چشمش به حقیقت باز می‌شود (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۹/۸/۴). اجزای این سطح از بصیرت را می‌توان در بیانات

گونگون مقام معظم رهبری مشاهده کرد. ایشان در این باره می‌فرماید: «بصیرت یعنی شناخت زمان، شناخت نیاز، شناخت اولویّت، شناخت دشمن، شناخت دوست، شناخت وسیله‌ای که در مقابل دشمن باید به کار برد؛ این شناخت‌ها بصیرت است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۳/۹/۶). این تعریف ناظر به بُعد بینشی بصیرت است.

مقام معظم رهبری در جای دیگر می‌فرماید: «وقتی بصیرت نباشد، انسان مجذوب یک چیزی می‌شود که واقعاً جاذبه‌ای ندارد؛ یک عده‌ای مجذوب آمریکا هستند، اما این مجذوبیّت، مجذوبیّت دروغین است؛ هیچ جاذبه‌ای ندارد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۵/۸/۲۶). بنابراین، بُعد دیگر بصیرت سیاسی، نوع نگرش سیاسی است. این که چقدر ما به ارزش‌ها و نهادهای خودی تعلق داریم و در مقابل، مجذوب دیگر قدرت‌ها نمی‌شویم. نیز می‌فرماید: «لطف خدا، عنایت خدا، پشتیبانی خدا شامل ملت‌هایی می‌شود که بایستند، بفهمند، بصیرت داشته باشند، تشخیص بدهند، حرکت کنند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۱/۸/۱۰). از این دیدگاه مقام معظم رهبری چنین برداشت می‌شود که یکی از اضلاع بصیرت سیاسی، حرکت و کنش و رفتار سیاسی است.

بنابراین در این نوشتار، منظور از بصیرت سیاسی، لایه‌ی روین بصیرت، یعنی شناخت نسبت به پدیده‌ها یا حوادث سیاسی، نگرش نسبت به آن‌ها و کنشگری و اقدام و عمل سیاسی است. به عبارت دیگر، بینش، نگرش و رفتار سیاسی بخش مهمی از منظومه فکری سیاسی و از اضلاع بصیرت سیاسی از نگاه مقام معظم رهبری به‌شمار می‌روند. نوع بینش و شناخت سیاسی انسان، در نگرش و تقویت امیال و علقه انسان تأثیر دارد و نگرش به پدیده‌های سیاسی و مجذوب شدن در آن‌ها، ایجادکننده و قوام بخش رفتار سیاسی است. به تعبیری، در حوزه ادراک، علم و شناخت دخیل است که به «بینش» تعبیر می‌شود و در اراده، میل، رغبت و انگیزش نقش دارد که به «گرایش» تعریف می‌شود. این دو عامل اساسی، یعنی «بینش» و «گرایش» موجب پیدایش «کنش» یعنی رفتار می‌شود (جلالی، ۱۳۸۰: ۴۶).

۴. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش پیش‌رو از نوع پژوهش‌های کیفی است. روش مورد استفاده از نوع تحلیل مضمون است. طبق تعریف، تحلیل مضمون روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. منظور از الگو، مدل است که از طریق نظم مفهومی داده‌های مستخرج به دست می‌آید (ازکیا و دیگران، ج ۲، ۱۳۹۶: ۴۳۰). بنابراین، برای ترسیم الگوی مفهومی بصیرت سیاسی از دیدگاه مقام معظم رهبری و استخراج مضامین، از تحلیل مضمون استفاده شد.

منبع اصلی داده‌های کیفی در این پژوهش، بیانات مقام معظم رهبری درخصوص بصیرت سیاسی بود. واحد تحلیل در پژوهش، طیفی از کلمات یا اصطلاحات، تا توجه به بافت داده‌ها و نکات کلیدی آن‌ها را شامل می‌شد. بنابراین، روش شناخت مضامین از طریق توجه به کلمات ذکر شده درخصوص بصیرت سیاسی در بیانات، و موشکافی و دقت در آن‌ها بود؛ به این ترتیب که به کلمات تکراری، مکنون (پنهانی) و کلیدی توجه می‌شد و نکات مهم مورد بررسی قرار می‌گرفت.

برای تحلیل داده‌ها از سه نوع کدگذاری پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر استفاده شد. در کدگذاری پایه، مضامین پایه شامل کدهای خرد و نکات کلیدی متن درخصوص بصیرت سیاسی از نگاه مقام معظم رهبری استخراج شد. مضامین سازمان‌دهنده در این پژوهش شامل مضامین حاصل از ترکیب و تلخیص مضامین پایه بود؛ به این ترتیب که کدهای پایه مرور شده و مفاهیم مشابه در کنار هم قرار گرفتند و کد و برجسب و نامی انتزاعی‌تر دریافت کردند. در نهایت، مضامین فراگیر شامل مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن انتخاب شد. این مضامین از ترکیب مضامین سازمان‌دهنده حاصل می‌شود. برای اعتبارسنجی و بررسی روایی کیفی یافته‌ها، مضامین استخراج شده در اختیار صاحب‌نظران قرار گرفت و اصلاحات لازم اعمال شد.

۵. یافته‌های پژوهش

در این بخش، بیانات مقام معظم رهبری درخصوص بصیرت سیاسی بررسی شده و مضامین

پایه (کدها و نکات کلیدی متن) و مضامین سازمان‌دهنده (مضامین به‌دست‌آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) در جدول‌های زیر به‌تصویر کشیده شده است. این مضامین، بستر شکل‌گیری مضمون‌های فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به‌مثابه کل) را فراهم می‌آورند. در این بخش تحویل بیانات مورد بررسی، ارائه شده است.

جدول ۱: تحویل بیانات و استخراج مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر بصیرت سیاسی (بینش سیاسی)

ردیف	منبع داده	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز ۱۹ دی، ۱۳۹۰/۱۰/۱۹)	گم نکردن راه، اشتباه نکردن راه، دچار بیراهه‌ها و کجراهه‌ها نشدن	شناخت راه	بینش سیاسی
۲	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱)	تزیین بودن و راه درست را شناختن، در غبار آلودگی فتنه‌ها بتواند راه را پیدا کند، بفهمد راه درست چیست		
۳	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار بسیجیان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۴)	بصیرت آن خط وسط است، بصیرت آن خط درست است.		
۴	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۹۴/۸/۱۲)	راه را درست حرکت کردن		
۵	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز ۱۹ دی، ۱۳۹۰/۱۰/۱۹)	اشتباه نکردن کار و هدف	شناخت هدف	
۶	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار عمومی مردم چالوس و نوشهر، ۱۳۸۸/۷/۱۵)	بصیرت در هدف		
۷	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین، ۱۳۹۳/۹/۶)	شناخت دشمن، شناخت ابزار مقابله،	شناخت دشمن	

		بفهمیم که هدف دشمن چیست	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۵/۱۰/۱۹)	۸
		بصیرت در شناخت دشمن	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار عمومی مردم چالوس و نوشهر، ۱۳۸۸/۷/۱۵)	۹
		بفهمیم که چه کسی دارد ما را به کجا می‌برد	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار ائمه‌جماعات مساجد استان تهران، ۱۳۹۵/۵/۳۱)	۱۰
شناخت موانع	شناخت موانع	بصیرت در شناخت موانع راه	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار عمومی مردم چالوس و نوشهر، ۱۳۸۸/۷/۱۵)	۱۱
		شناخت راه‌های جلوگیری از موانع و برداشتن آن‌ها		
شناخت زمان	شناخت زمان	موقع‌شناسی	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم آذربایجان، ۱۳۹۰/۱۱/۲۶)	۱۲
		عالم بودن به زمان خود	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین، ۱۳۹۳/۹/۶)	۱۳
		زمان‌شناسی	همان	۱۴
شناخت لحظه	شناخت لحظه	سرعت عمل	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم، ۱۴۰۱/۱۰/۱۹)	۱۵
		تصمیم در لحظه	(بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۸/۱۱/۲۹)	۱۶
شناخت ابزار مقابله	شناخت ابزار مقابله	شناخت وسیله	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار عمومی مردم چالوس و نوشهر، ۱۳۸۸/۷/۱۵)	۱۷
		شناخت ابزار مبارزه	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین، ۱۳۹۳/۹/۶)	۱۸
		دانستن خواسته و ابزار تحقق	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار عمومی مردم چالوس و نوشهر، ۱۳۸۸/۷/۱۵)	۱۹

		شناخت ابزار مقابله با دشمن	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین، ۱۳۹۳/۹/۶)	۲۰
		می‌دانید با کی طرفید، ابزار لازم را با خودتان برمی‌دارید	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار عمومی مردم چالوس و نوشهر، ۱۳۸۸/۷/۱۵)	۲۱
	شناخت اولویت	شناخت اولویت	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین، ۱۳۹۳/۹/۶)	۲۲
		نیازشناسی	همان	۲۳
	شناخت نیاز	توان تشخیص نیازهای جامعه	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در اولین جلسه درس خارج فقه در سال تحصیلی جدید، ۱۳۹۵/۶/۱۶)	۲۴
		تأثیر نپذیرفتن از وسوسه ختاسان	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز ۱۹ دی، ۱۳۹۰/۱۰/۱۹)	۲۵
		به نفع دشمن حرف نزدن، ولو بدون نیت	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر، ۱۳۸۸/۵/۵)	۲۶
		معیارها و ملاک‌های اصلی را در نظر داشته باشید	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانش آموزان و دانشجویان، ۱۳۹۴/۸/۱۲)	۲۷
	هوشمندی	با چشم باز به محیط جامعه و... نگاه کردن	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۵/۴/۱۲)	۲۸
		هوشمندی	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اқشار مختلف مردم، ۱۳۷۰/۱/۲۶)	۲۹
		وقوف به واژگون جلوه دادن واقعیت‌ها	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در جلسه پرسش و پاسخ با جوانان در دومین روز از دهه فجر، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳)	۳۰
		تأثیر نپذیرفتن از تبلیغات دشمن	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۲/۶/۲۹)	۳۱

		شناخت شیوه دشمنی کردن دشمن	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۵/۳/۶)	۳۲
		بصیرت یک شعبه‌ای از عقلانیت است	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در ارتباط تصویری با مردم قم، ۱۴۰۰/۱۰/۱۹)	۳۳
		مراقبت از اینکه دشمن محاسبات ما را به هم نزند	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۸/۸)	۳۴
		درست سنجیدن حوادث	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان و جوانان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۴)	۳۵
		درک خدعه استکبار	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار با مسئولان بنیادشهادت، جمعی از اساتید و دانشجویان دانشگاه‌ها و اقشار مختلف مردم، ۱۳۶۹/۵/۲۴)	۳۶
		هوشیاری لازم	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۸/۸)	۳۷
		اسیر دام‌ها نشدن	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان و جوانان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۴)	۳۸
		مراقب حرکات دشمن بودن	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۸/۸)	۳۹
		آگاهی به خواسته دشمن برای عکس‌العمل مناسب	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۹۴/۱۱/۲۸)	۴۰

برخورداری از قدرت فهم و اندیشه	فهم درست	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار ائمهٔ جماعات مساجد استان تهران. ۱۳۹۵/۵/۳۱)	۴۱
	تدبر در حوادث	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان و جوانان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۴)	۴۲
	اندیشیدن	همان	۴۳
	سطحی عبور نکردن	همان	۴۴
	آگاهی	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه، ۱۳۷۰/۶/۲۷)	۴۵
	فهم چگونه حرکت کردن	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمع کثیری از بسیجیان کشور، ۱۳۸۸/۹/۴)	۴۶
تشخیص	تشخیص دادن	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۸/۸)	۴۷
	قدرت تشخیص	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار بسیجیان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۲)	۴۸
	تشخیص منافع حقیقی	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۸/۸)	۴۹
	تشخیص نقطهٔ درگیری	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار بسیجیان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۴)	۵۰
	تشخیص راه رسیدن به منافع	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۸/۸)	۵۱

بینایی	بینایی (باز شدن چشم به حقیقت)	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان و جوانان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۴)	۵۲
	بینایی	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم، ۱۳۷۰/۱/۲۶)	۵۳
	بینش درست	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۸/۸)	۵۴
	اشراف و بینایی	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران، ۱۳۹۰/۴/۱۳)	۵۵
	چشم باز	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۸/۸)	۵۶
	دیدن واقعیت‌ها آنچه‌ان‌که هست	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان، ۱۳۹۲/۵/۶)	۵۷
	عمق‌نگری	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران، ۱۴۰۲/۵/۲۶)	۵۸
	دیدن حقایق	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۹/۹/۴)	۵۹
برخورداری از قدرت تحلیل	قدرت تحلیل	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار بسیجیان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۲)	۶۰
	قدرت تحلیل و جمع‌بندی	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در جلسه پرسش و پاسخ با جوانان در دومین روز از دهه فجر، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳)	۶۱
	از دست دادن قدرت تحلیل باعث شکست می‌شود	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم، ۱۳۷۰/۱/۲۶)	۶۲

(منبع: یافته‌های پژوهش)

جدول شماره ۱، مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر بینش سیاسی را به‌تصویر کشیده است. بینش - بنا به تعریف - آن رفتارها و موقعیت‌هایی را شامل می‌شود که به‌خاطر آوردن اندیشه‌ها، مطالب یا پدیده‌ها، چه به‌صورت یادآوری و چه به‌صورت بازشناسی را مورد تأکید قرار می‌دهد (بلوم و همکاران، ۱۳۶۸: ۷۳). از دیدگاه مقام معظم رهبری، بصیرت سیاسی یعنی اینکه: «بفهمیم که چه کسی دارد ما را به کجا می‌برد، به کجا دعوت می‌کند، به کجا می‌کشاند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۵/۵/۳۱). بنابراین، بینش سیاسی به‌معنای شناخت حقایق و قدرت درک صحیح پدیده‌ها، مسائل، حوادث و رویدادهای سیاسی است. در ادامه، مهم‌ترین مضامین سازمان‌دهنده بصیرت سیاسی طبق دیدگاه‌های مقام معظم رهبری بررسی می‌شود.

۱. شناخت راه: یکی از ویژگی‌های انسان بصیر از دیدگاه مقام معظم رهبری، شناخت راه است. انسانی که راه را شناخت از مسیر منحرف نمی‌شود؛ شاید در طول مسیر با موانع و چالش‌هایی نیز مواجه شود، اما امکان انحراف به حداقل می‌رسد. می‌توان گفت شناخت راه، به‌نوعی شناخت موضع و مسیر حق و دوری از باطل است. مسیر حق مسیری است که گام‌نهادن در آن، واکنش مخالفان نظام و معاندان را به دنبال دارد. در این خصوص، مقام معظم رهبری می‌فرماید: «بصیرت یعنی تیزبین بودن و راه درست را شناختن. انسان گاهی اشتباه می‌کند؛ حالا احتمال اشتباه انسان‌های ابتدایی و تازه‌کار که بیشتر است، آدم‌های قدیمی و مجرب هم مواردی اشتباه می‌کنند راه درست را. بایستی مراقبت کرد که انسان در شناخت راه درست اشتباه نکند؛ در غبار آلودگی فتنه‌ها بتواند راه را پیدا کند و بفهمد راه درست چیست؛ بصیرت به این معناست» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱).

۲. شناخت هدف: در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری، شناخت هدف یکی از نشانگان مهم بصیرت سیاسی است. شناخت هدف باعث می‌شود تمرکز و تلاش‌ها معطوف به تحقق هرچه بیشتر آن شود و موانع موجود در خنثی‌سازی چنین تلاش‌هایی بی‌نتیجه بماند. معظم‌له در این باره می‌فرماید: «معلم‌ان روحانی، متعهدان موجود در جامعه ما از اهل سواد و فرهنگ، از دانشگاهی و حوزوی، باید به مسئله بصیرت اهمیت بدهند؛ بصیرت در هدف، بصیرت در وسیله، بصیرت در شناخت دشمن، بصیرت در شناخت موانع راه، بصیرت در شناخت راه‌های جلوگیری از این موانع و برداشتن این موانع؛ این بصیرت‌ها لازم

است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۷/۱۵). امروز دشمن با ابزارهای گوناگون در پی خنثی‌سازی تلاش‌ها در تحقق جامعه اسلامی است.

۳. شناخت دشمن: از جمله مضامین بینشی در نگاه مقام معظم رهبری، شناخت دشمن است. شناخت دشمن باعث می‌شود با برنامه‌ریزی بهتر، با راهبردهای مناسب‌تر، با اسباب مهیاتر، و با دست پر با آن مواجه شد. مقام معظم رهبری، از شناخت دشمن به «راه نجات» تعبیر می‌کند و می‌فرماید: «راه نجات، بصیرت نسبت به دشمن واقعی است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۶۹/۵/۲۴).

۴. شناخت موانع: امروزه دشمن با بهره‌گیری از ابزارهای نوین و نوظهور و مدیریت افکار عمومی سعی در ایجاد موانع در مسیر تحقق انقلاب و ارزش‌های آن دارد و می‌کوشد با تکنیک‌های گوناگون رسانه‌ای و عملیات روانی و ادراکی، افراد را دچار اشتباه کند. لازمه برداشتن این موانع، شناخت نسبت به آن است. به تعبیر مقام معظم رهبری، «بصیرت در شناخت موانع راه، بصیرت در شناخت راه‌های جلوگیری از این موانع و برداشتن این موانع؛ این بصیرت‌ها لازم است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۷/۱۵).

۵. شناخت زمان: یکی از تعریف‌های بصیرت از دیدگاه مقام معظم رهبری، بصیرت به زمان است. ایشان می‌فرماید: «بصیرت یعنی چه؟ یعنی شناخت زمان...؛ این شناخت‌ها بصیرت است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۳/۹/۶). زمان آگاهی، درک بهتر مسائل و نیازها را در پی دارد و این امکان را فراهم می‌آورد که فرد برای پاسخ به مسائل، آمادگی بیشتری را در خود ایجاد کند. اگر ما وضعیت سیاسی زمانه را به درستی درک کنیم و به آنچه در اطراف ما می‌گذرد، دشمنی‌ها، نوع تعاملات، مناسبات سیاسی، ظرفیت‌ها و نقاط ضعف و قوت و تهدید و فرصت با دقت بیشتری نظر کنیم، در موضع‌گیری‌ها، تحلیل مسائل و انتخاب‌ها دچار تردید نمی‌شویم. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «اگر ندانیم که استکبار چه کار می‌خواهد بکند و دشمنان ما چه کسانی هستند و از کجا نفوذ می‌کنند، و اگر متوجه نباشیم که در جامعه ما چه می‌گذرد و چه مشکلاتی وجود دارد و علاجش چیست، و اگر اطلاع نداشته باشیم که در جبهه‌بندی‌های امروز جهان چه جایگاهی داریم، نمی‌توانیم نقش واقعی خود را ایفا کنیم» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۶۸/۴/۲۰).

۶. شناخت لحظه: یکی از مضامین بینش سیاسی، توجه به لحظه و شناخت اهمیت آن است. لحظه‌شناسی باعث می‌شود قدر فرصت‌ها را بهتر بدانیم و از آن بهره بیشتری ببریم و ما را به تحقق هدف نزدیک می‌سازد. در مسائل سیاسی، لحظه‌شناسی، قدرت تصمیم‌گیری و واکنش سریع را از دشمن باز می‌ستاند و ابتکار عمل را به دست نیروهای خودی می‌دهد. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «ما همیشه باید در کارهای خودمان نیاز لحظه را درک کنیم. یک کارهایی وجود دارد که شما اگر الان انجام دادید، این به هدف اصابت می‌کند؛ همین کار را اگر چنانچه در غیر این وقت انجام دادید، آن فایده را ندارد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۰/۱/۱۹).

۷. شناخت ابزار مقابله: در کنار شناخت دشمن، شناخت ابزار مقابله با آن نیز از جنبه بصیرتی حائز اهمیت است. عدم تسلط به ابزار مقابله، انگیزه و توان نیروی خودی را تحلیل می‌برد و در بزنگاه‌ها اسیر می‌سازد. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «وقتی بصیرت بود، آن وقت شما می‌دانید با کی طرفید، ابزار لازم را با خودتان برمی‌دارید. یک روز شما می‌خواهید در خیابان قدم بزنید، خوب، با لباس معمولی، با یک دمپایی هم می‌شود رفت در خیابان قدم زد؛ اما یک روز می‌خواهید بروید قلعه دماوند را فتح کنید؛ او دیگر تجهیزات خودش را می‌خواهد. بصیرت یعنی اینکه بدانید چه می‌خواهید، تا بدانید چه باید با خودتان داشته باشید (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۷/۱۵).

۸. شناخت اولویت: اولویت‌شناسی از مضامین مهم بصیرت سیاسی است. چه توان‌ها و مزیت‌های سیاسی که در اثر اولویت‌ناشناسی به حاشیه رفته و باعث زیان کشور و نظام شده است. شناخت اولویت در نگاه سیاسی مقام معظم رهبری، یکی از شاخص‌های مهم بصیرت است. می‌فرماید: «دومین پایه که در کنار این هست که مکمل پایه اول است، عبارت است از بصیرت، روشن‌بینی. یعنی چه؟ یعنی... شناخت اولویت...» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۳/۹/۶).

۹. شناخت نیاز: نیاز، منشأ بسیاری از کنش‌های انسانی است. در امور سیاسی، توجه به نیازهای کشور، شناخت نیازها و تلاش برای پاسخ به آن، نشانه مهم بصیرت است. کشور ما با وسعت سرزمینی و برخورداری از جمعیت و منابع زیاد و پراکنده از یک سو، و وجود

تهدیدات فزاینده و رقبای بین‌المللی از سوی دیگر، با نیازهای گوناگون اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و... مواجه است. بصیرت سیاسی کسی است که در کنشگری سیاسی خود، به مهم‌ترین و آنی‌ترین نیازها توجه کند و هم خود را برای کمک به رفع آن نیاز در خدمت جامعه قرار دهد. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «بصیرت یعنی چه؟ یعنی... شناخت نیاز...» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۳/۹/۶).

۱۰. هوشمندی: آنچه انسان بصیر به آن نیاز دارد سنجیده عمل کردن است. سنجیدن عواقب امور، موقعیت، محیط و جوانب گوناگون پدیده‌ها، مانع از گرفتار شدن در دام حوادث و تحمیل هزینه‌های بی‌شمار می‌شود. به تعبیر مقام معظم رهبری، «حوادث را درست نگاه کردن، درست سنجیدن، در آن‌ها تدبر کردن، در انسان بصیرت ایجاد می‌کند؛ یعنی بینایی ایجاد می‌کند و انسان چشمش به حقیقت باز می‌شود» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۹/۸/۴). به تعبیر دیگر، «انسان هوشمند و بصیر، تحت تأثیر قرار نمی‌گیرد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰/۱۰/۱۹).

۱۱. برخورداری از قدرت فهم و اندیشه: بصیرت بدون قدرت فهم و اندیشه محقق نمی‌شود. انسان بصیر سطحی‌نگر نیست (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان و جوانان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۴) و به عمق وقایع توجه می‌کند. برای اینکه بصیرت سیاسی محقق شود، هر فرد بایستی بتواند متناسب با اتفاقات و حوادث و صحنه، موضع‌گیری کند یا بهترین تصمیم را اتخاذ کند. لازمه این موضع‌گیری، برخورداری از قدرت فهم نسبت به درک وقایع و اتفاقات است. این که می‌بینیم برخی در مسائل سیاسی موضع‌گیری بجایی ندارند یا اظهارنظرشان به نوعی آب ریختن به آسیاب دشمن است، نشان از درک ناصحیح مسائل سیاسی و ابعاد آن است.

۱۲. تشخیص: کسی دارای بینش صحیح سیاسی است که از مهارت و شایستگی ادراکی و قدرت تشخیص برخوردار باشد. به گفته مقام معظم رهبری، «اگر ما بصیرت نداشته باشیم، اگر ما بینش درست، چشم باز، هوشیاری لازم نداشته باشیم، نه درست منافع حقیقی مان را تشخیص می‌دهیم، نه درست راه رسیدن به این منافع را تشخیص می‌دهیم» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸/۸/۸). برخورداری از قدرت تشخیص، به ویژه تشخیص

نقطه‌ درگیری (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۱/۷/۲۴) از ویژگی‌های انسان بصیر است.

۱۳. بینایی: یکی از مضامین بینش سیاسی، بینایی به معنای اِشراف، دیدن واقعیت‌ها و ژرف‌نگری است. بسیاری از پدیده‌های سیاسی ظاهر خود را نمایان نمی‌سازند و همواره لایه‌های پنهان دارند. برای شناخت عمیق چنین پدیده‌هایی و درک پشت پرده حوادث و شناخت مصادیق حق، و عبور از بحران‌ها و فتنه‌ها، نیاز به ژرف‌نگری و بینایی است. فرد بینا به همه اضلاع پدیده‌ها دقت می‌کند و از کنار حوادث به سادگی نمی‌گذرد. بینایی افق دید را گسترده می‌سازد. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «حوادث را درست نگاه کردن، درست سنجیدن، در آن‌ها تدبیر کردن، در انسان بصیرت ایجاد می‌کند؛ یعنی بینایی ایجاد می‌کند و انسان چشمش به حقیقت باز می‌شود» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۹/۸/۴).

۱۴. برخورداری از قدرت تحلیل: بینش سیاسی به معنای داشتن شناخت و آگاهی صرف نیست، بلکه در کنار آن برخورداری از قدرت تحلیل را نیز شامل می‌شود. وقتی که از قدرت تحلیل برخوردار باشیم، واقیته‌ها را آن‌طور که هست می‌بینیم و مغالطه و دستکاری چنین واقعیت‌هایی نمی‌تواند ما را گمراه کند. تحلیل درست این واقیعت را آشکار می‌سازد که چقدر در مسیر درست در حال حرکت هستیم، یا چه میزان از اهداف غایی فاصله گرفته‌ایم. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «در خودتان بصیرت ایجاد کنید. قدرت تحلیل در خودتان ایجاد کنید؛ قدرتی که بتوانید از واقیعت‌های جامعه یک جمع بندی ذهنی برای خودتان به وجود آورید و چیزی را بشناسید. این قدرت تحلیل خیلی مهم است. هر ضربه‌ای که در طول تاریخ ما مسلمانان خوردیم، از ضعف قدرت تحلیل بود. در صدر اسلام هم ضرباتی که خوردیم، همین‌طور بوده که حالا این‌ها بحث‌های تفسیری زیادی دارد. در دوره‌های گوناگون دیگر هم همین‌طور است. نگذارید که دشمن از بی‌بصیرتی و ناآگاهی ما استفاده کند و واقیعتی را واژگونه در چشممان جلوه دهد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳).

جدول ۲: تحویل بیانات و استخراج مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر بصیرت سیاسی (نگرش سیاسی)

ردیف	منبع داده	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم بیست‌وهفتمین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۵/۳/۱۴)	اهتمام به گفتار و کردار امام	ولایت‌پذیری	نگرش سیاسی
۲	(بی‌نام، ۱۳۹۶: ۵۶۳)	وابستگی فکری و عملی با ولی		
۳	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۸/۸)	به دشمن نباید اعتماد کرد	بی‌اعتمادی به دشمن	
۴	همان	به دشمن نباید خوش‌بینی ساده‌لوحانه داشت		
۵	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین علیه‌السلام، ۱۳۹۸/۷/۲۱)	امام بصیر بود، امیدوار بود	امیدواری	
۶	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان و جوانان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۴)	تلاش امیدوارانه		
۷	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۴۰۲/۱/۱)	در جنگ ترکیبی... هدفشان خاموش کردن امیدهاست		
۸	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات به مناسبت روز مبارزه با استکبار جهانی، ۱۳۷۵/۸/۹)	مبارزه با استکبار	استکبارستیزی	
۹	همان	مبارزه با استکبار، یک شعار همیشگی است		

(منبع: یافته‌های پژوهش)

جدول شماره ۲، مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر نگرش سیاسی را نشان می‌دهد. طبق تعریف، نگرش، ارزیابی یا برآوردی است که به صورت مطلوب یا نامطلوب درباره شیء یا فرد یا رویدادی صورت می‌گیرد. نگرش بازتابی از شیوه احساس فرد نسبت به یک چیز یا یک فرد است (رابینز، ۱۳۷۶: ۴۰). با توجه به تعریف‌های فوق، نگرش سیاسی عبارت است از توجه و حساسیت به امور و رویدادها و وقایع سیاسی و برائت و بیزاری جستن از دشمنان و جبهه استکبار. از جمله مضامین نگرش سیاسی به قرار زیر است.

۱. ولایت‌پذیری: پذیرش ولی فقیه زمان، و نقش و جایگاه و منویات ایشان، یکی از شاخص‌های تعیین‌کننده نگرش سیاسی افراد است. ولایت امتداد حاکمیت خداست و نقش آن ممانعت از انحراف نظام از اهداف و ارزش‌هاست و به عنوان دیده‌بان حرکت کلی نظام عمل می‌کند. وقتی می‌گوییم ولایت‌پذیر، یعنی پذیرش این حاکمیت الهی، و حفظ و پاسداری نظام برای وصول به اهداف و آرمان‌های متعالی. مقام معظم رهبری این خصیصه را در توصیه‌های خود در مراسم سالگرد رحلت امام علیه السلام این‌گونه بیان فرموده‌اند: «امام الگو است و انصافاً الگوی کاملی است... به گفتار امام و کردار امام اهتمام بورزید» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۵/۳/۱۴).

۲. بی‌اعتمادی به دشمن: از جمله مضامین نگرش سیاسی در بیان مقام معظم رهبری، بی‌اعتمادی به دشمن است. بی‌اعتمادی به دشمن، نوعی عدم اطمینان به قول، تعهد و افعال دشمن است؛ چراکه ممکن است عواقب و پیامدهایی را در آینده دامنگیر جامعه و کشور کند. مقام معظم رهبری در سخنرانی‌های بصیرتی خود، به کرات موضوع بی‌اعتمادی به دشمن را مطرح کرده است و می‌فرماید: «به دشمن نباید اعتماد کرد؛ خوش‌بینی ساده‌لوحانه نباید وجود داشته باشد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸/۸/۸).

۳. امیدواری: امیدواری از شاخص‌های بصیرت سیاسی است. امیدواری منجر به خوش‌بینی به آینده می‌شود. این خوش‌بینی هراس از آینده را کاهش می‌دهد. خوش‌بینی و نهراسیدن، در کنار تلاش و بسنده نکردن به وضع موجود، باعث گشایش بسیاری در امور می‌شود. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «با نگاه توحیدی، هرگونه تلاش و مجاهدتی در راه هدف، انسان را قطعاً به نتیجه می‌رساند. این نتایج مراتبی دارد؛ یقیناً به یک نتیجه مطلوب

می‌رساند. با این نگاه، در زندگی انسان دیگر یأس، ناامیدی، سرخوردگی و افسردگی معنا ندارد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۹/۸/۴).

۴. استکبارستیزی: از جمله شاخص‌های نگرش سیاسی بصیرانه، برخورداری از روحیه استکبارستیزی است. استکبارستیزی یکی از اصول انقلاب اسلامی است و در هر شرایطی - حتی در زمان توافق با قدرت‌ها - نیز ادامه دارد. یکی از مسائل امروز دنیا نفوذ استکبار جهانی است. بصیرت ایجاب می‌کند که در مقابل این نفوذ، بایستی اعلام حضور، آمادگی و قدرت کرد. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «پس، ملت ایران، شعار مبارزه با استکبار را باید به‌عنوان پرچم و مشعلی حفظ کند. چرا؟ چون اگر این علم برافراشته حفظ نشود و این شعار، افسرده و گم شود، راه ملت گم خواهد شد. استدلال واضحی هم دارد. چون دشمنی آن دشمن، آشکار است و برای اهل بصیرت، مخفی نیست و دشمن آشکار هم، باوجود اینکه دشمنی اش آشکار است، شیوه‌هایی برای فریب دارد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۵/۸/۹).

جدول ۳: تحویل بیانات و استخراج مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر بصیرت سیاسی (رفتار سیاسی)

ردیف	منبع داده	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین، ۱۳۹۳/۹/۶)	مدیریت هیجان و انگیزه‌ها	مدیریت هیجان	رفتار سیاسی
۲	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۱/۸/۲۹)	حفظ شور		
۳	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت قیام نوزدهم دی، ۱۳۸۷/۱۰/۱۹).	بیان آشکار مواضع	بیان آشکار مواضع	
۴	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان و جوانان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۴)	محکوم نمودن کسانی که به کشور و منافع ضربه می‌زنند		
۵	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم،	حضور میدانی	حضور در صحنه	

			(۱۳۹۸/۱۱/۱۶)	
	حضور در انتخابات	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در اجتماع مردم اسفراین، ۱۳۹۱/۷/۲۲)		۶
	نشان دادن حضور در صحنه‌ها	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت قیام نوزدهم دی، ۱۳۸۷/۱۰/۱۹)		۷
ایستادگی	ایستادگی بر مواضع ظلم‌ستیزی	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت قیام نوزدهم دی، ۱۳۸۷/۱۰/۱۹)		۸
	ایستادگی و مقاومت	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۵/۱۰/۱۹)		۹
عمل بهنگام	کار بهنگام، اقدام بموقع	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار فرماندهان نیروی هوایی ارتش، ۱۳۹۰/۱۱/۱۹)		۱۰
	حضور در مواقع لازم	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۸/۳/۱۴)		۱۱
تأثیرگذاری	تأثیرگذاری	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگران، ۱۳۹۵/۲/۸)		۱۲
	بصیرت باعث کندی همه تیغ‌های دشمن می‌شود	(آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار عمومی مردم چالوس و نوشهر، ۱۳۸۸/۷/۱۵)		۱۳
حرکت آگاهانه	حرکت آگاهانه	همان		۱۴
	آگاهانه حرکت می‌کنند و قدم برمی‌دارند	همان		۱۵

(منبع: یافته‌های پژوهش)

جدول شماره ۳، مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر رفتار سیاسی را نشان می‌دهد. طبق تعریف، هر فعالیت و عملی که موجود زنده انجام می‌دهد و متضمن کارهای بدنی

آشکار و پنهان اعمال فیزیولوژیک، عاطفی و فعالیت عقلی باشد، رفتار نام دارد. این اصطلاح برای هر عمل خاص یا مجموعه اعمال به‌کار می‌رود (شعاری‌نژاد، ۱۳۶۴: ۵۴).

منظور از رفتار سیاسی، هرگونه کنش برآمده از بیش و نگرش سیاسی است، که منجر به تغییری در بستر جامعه و مناسبات می‌شود. در ادامه، مهم‌ترین مضامین سازمان‌دهنده برگرفته از بیانات سیاسی مقام معظم رهبری در خصوص رفتار سیاسی بصیرانه ارائه می‌شود.

۱. مدیریت هیجان: گاهی فضای سیاسی، بستر و زمینه بروز هیجان را فراهم می‌کند. رفتار سیاسی بصیرانه، بر این هیجانات لگام می‌زند و شرایط را تحت کنترل فرد قرار می‌دهد. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «بله، بصیرت؛ بصیرت که نبود، هرچه که مسئولیت و انگیزه بیشتر باشد، احساس بیشتر باشد، خطر بیشتر است؛ اطمینانی دیگر نیست به این آدم بی‌بصیرت و بدون روشن‌بینی که دوست را نمی‌شناسد، دشمن را نمی‌شناسد و نمی‌فهمد کجا باید این احساس را، این نیرو را، این انگیزه را خرج کند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۳/۹/۶).

۲. بیان آشکار مواضع: یکی از رفتارهای سیاسی از روی بصیرت، بیان آشکار مواضع در موقعیت‌های گوناگون است. بیان آشکار و شفاف مواضع، نشانگر بصیرت سیاسی و به‌حق بودن موضع‌گیری است. ضمن اینکه فرد را وامی‌دارد برای دفاع از مواضع خود، بیشتر مطالعه کند و از روی آگاهی اظهار نظر نماید. علاوه بر آن، چنین رویکردی، موجب تقویت عمل‌جبهه‌ای شده و به تقویت گفتمان و جریان انقلابی کمک می‌کند و تعامل بیشتری در این جبهه شکل می‌گیرد. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «ملت مسلمان ما باید... این بصیرت را مغتنم بشمارد؛ این آگاهی و بیداری را که نصیب این ملت شده است، مغتنم بشمارد و حضور خود را حفظ کند؛ مواضع خود را آشکارا نشان بدهد و به دنیا اعلام کند که جمهوری اسلامی بر سر مواضع ظلم‌ستیز خود ایستاده است و برای آن، مقاومت و فداکاری خواهد کرد و مسلماً آنچه که به دست خواهد آورد، از آنچه که از دست خواهد داد، به مراتب گران‌بهاتر و ارزشمندتر خواهد بود» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۷/۱۰/۱۹).

۳. حضور در صحنه: پای کار انقلاب ماندن و حضور در صحنه، باعث می‌شود دشمن نتواند به اهداف خود برسد. کاهش حضور در صحنه و احساس مسئولیت در عرصه‌های

انقلاب، زمینه بیشتری برای جولان بهانه‌جویان فراهم می‌کند و باعث می‌شود دشمن به انبوه‌سازی کاذب و پرهیاهوی رسانه‌ای روی بیاورد. حضور در صحنه منجر به کاهش مسائل می‌شود و ضامن تداوم نظام و انقلاب است. حضور در صحنه‌های انقلاب، اعتبار کشور و نظام را در سطح بین‌المللی افزایش می‌دهد. در این باره مقام معظم رهبری می‌فرماید: «باید بدانیم در کشور عزیز ما هم، آن‌ها بعد از سی سال تلاشی که علیه این انقلاب انجام دادند و علیه ملت انقلابی ما انجام دادند، باز نتوانستند به نتایجی دست پیدا کنند؛ نشانه‌اش همین حضور مردم است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۳/۱/۱).

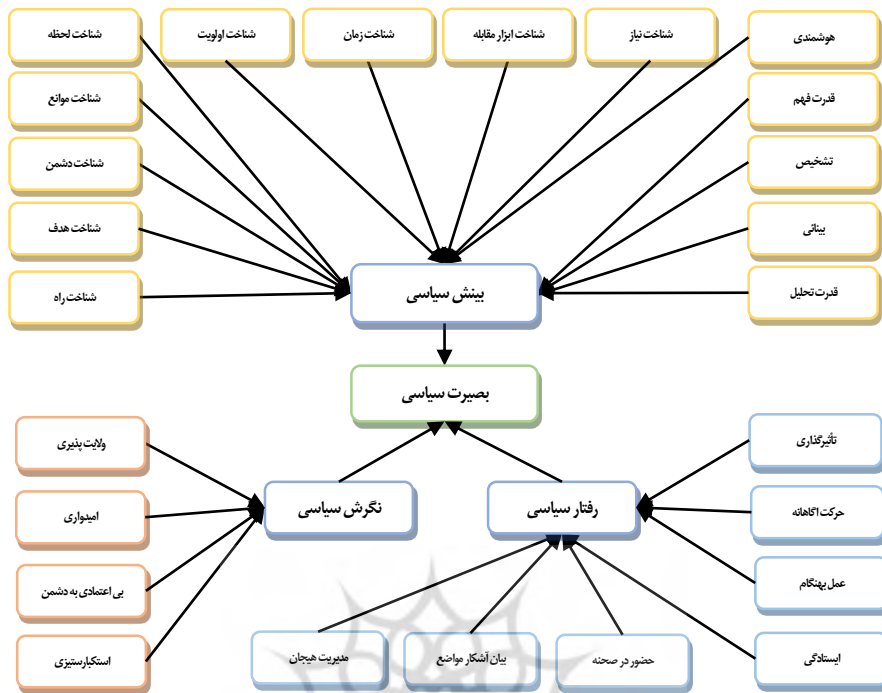
۴. ایستادگی: یکی از شاخص‌های مهم بصیرت و رفتار سیاسی بصیرانه، ایستادگی است. امروزه در دنیا انگیزه‌های قوی‌ای برای تسلیم شدن ما و دست‌کشیدن از آرمان‌ها وجود دارد. در تبلیغات، در رسانه‌ها و مراکز و اندیشکده‌ها مدام در پی اقناع عموم برای عقب‌نشینی از ارزش‌ها و آرمان‌ها و اهداف انقلابی هستند؛ اما آنچه این حجم‌ها را کاهش می‌دهد یا بی‌اثر می‌سازد، ایستادگی متکی بر منطق، استدلال و از روی آگاهی است. مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرماید: «آنچه که مهم است فراموش نشود، اهداف و شاخص‌های اصلی است. این را بارها گفته‌ایم...؛ ایستادگی قاطع در مقابل حرکت کفر و نفاق؛ نه فقط در کشور، بلکه در سطح جهان» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۹/۴/۲).

۵. عمل بهنگام: عمل بهنگام، امکان پاسخ‌آنی را به حداقل می‌رساند و ابتکار عمل را از طرف مقابل ستانده و همانند ضربه نخست، امکان برتری را افزایش می‌دهد. از توصیه‌های مهم مقام معظم رهبری به نیروهای بصیر و انقلابی، عمل بهنگام است. ایشان می‌فرماید: «در هر برهه‌ای، در هر میدان و عرصه‌ای، حضور بهنگام، کار بهنگام، اقدام بموقع، می‌تواند اثر بزرگی را داشته باشد» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰/۱۱/۱۹).

۶. تأثیرگذاری: یکی از شاخص‌های رفتار سیاسی بصیرانه، برخورداری از قدرت تأثیرگذاری بر دیگران -به‌ویژه دشمنان- است. رفتار بصیرانه، رفتار منفعلانه و مبتنی بر پذیرش بی‌چون‌وچرا نیست، بلکه حاکی از ایفای نقش و اثرگذاری در زمینه‌های گوناگون است. وقتی دامنه اثرگذاری فعالیت‌های انقلابی بیشتر و بیشتر شود، به‌طور حتم تغییر و تحولات گسترده‌تری رقم خواهد خورد. مقام معظم رهبری این ویژگی را چنین بازگو

می‌فرماید: «... در رایانه عمومی و کلی مدیریت یک کشور، در اندیشه آن‌ها، در محاسبات آن‌ها گاهی دشمن تأثیر می‌گذارد. یک ملت آزاد آن ملتی است که این تأثیر را نپذیرد، به معنای واقعی کلمه آزادانه بیندیشد، آزادانه فکر کند و با شجاعت عمل کند و دنبال منافع ملی خودش برود. خوب، این به چه چیزی احتیاج دارد؟ به بصیرت» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸/۸/۸).

۷. حرکت آگاهانه: رفتار سیاسی از روی بصیرت به معنای هر حرکتی نیست. در این پیوستار، حرکتی مقبول است که آگاهانه و مبتنی بر شناخت و عمق بیشتری باشد. از نمونه‌های حرکت آگاهانه در سطح کلان، پیروزی انقلاب اسلامی، و در سطوح بعدی حضور گسترده مردمی در ۲۲ بهمن هر سال، ۹ دی و... است. نشانه‌های این حرکت‌های آگاهانه، حضور پررنگ مردمی و همراهی پرشور و ادامه‌دار آنان است که هزینه‌های زیادی به دشمنان تحمیل نموده و آن‌ها را از دستیابی به اهداف براندازانه خود بازداشته است. مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرماید: «عمق فکر و بصیرت هم در این سازماندهی‌ها باید مورد ملاحظه قرار بگیرد. یعنی جوانان عزیز ما بدانند، آگاهانه حرکت کنند؛ بدانند دنبال چه هستند» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰/۷/۲۲).

نمودار ۱: الگوی بصیرت سیاسی از دیدگاه مقام معظم رهبری
(منبع: یافته‌های پژوهش)

نمودار ۱، شبکه مضامین استخراج‌شده از بیانات مقام معظم رهبری درخصوص بصیرت سیاسی را به‌تصویر کشیده است. طبق این نمودار، بینش سیاسی، نگرش سیاسی و رفتار سیاسی، مضامین فراگیری هستند که هر یک دربرگیرنده چندین مضمون سازمان‌دهنده می‌باشند.

مضمون فراگیر بینش سیاسی، مرکب از سیزده مضمون سازمان‌دهنده است که عبارت‌اند از: شناخت راه، شناخت هدف، شناخت دشمن، شناخت موانع، شناخت زمان، شناخت لحظه، شناخت ابزار مقابله، شناخت اولویت، شناخت نیاز، هوشمندی، برخورداری از قدرت فهم و اندیشه، تشخیص، بینایی و برخورداری از قدرت تحلیل. این مضامین بیشتر حوزه شناخت سیاسی را پوشش می‌دهند.

مضمون فراگیر نگرش سیاسی، مربوط به حوزه عواطف و احساسات و شامل مضامین سازمان‌دهنده: ولایت‌پذیری، امیدواری، بی‌اعتمادی به دشمن و استکبارستیزی است.

مضمون فراگیر رفتار سیاسی، مربوط به حوزه کنشی و حرکتی بوده و شامل مضامین سازمان‌دهنده: مدیریت هیجان، تأثیرگذاری، عمل بهنگام، ایستادگی، حضور در صحنه، بیان آشکار مواضع و حرکت آگاهانه می‌باشد.

نتیجه‌گیری

بصیرت سیاسی تعیین‌کننده جهت حرکت افراد، نوع تفکر سیاسی، انتخاب‌ها، تمایلات، و کنشگری در مواجهه با حوادث و پدیده‌های سیاسی است. بسیاری از خطاها، شکست‌ها، آسیب‌ها و مسائل دامنگیر جامعه در سطوح گوناگون، ناشی از بی‌بصیرتی است. بصیرت سیاسی تسلط و تمرکز شناختی فرد را افزایش می‌دهد و مانع از فروغلطیدن در دام گرایش‌های ناهمسو می‌شود. بصیرت در نگاه مقام معظم رهبری، شامل دو سطح زیرین و اصولی، مرگب از جهان‌بینی و نگاه توحیدی؛ و سطح رویین، مرگب از تدبیر نسبت به حوادث و پدیده‌هاست. در این پژوهش، لایه رویین - یعنی بصیرت سیاسی - مورد کنکاش مفهومی قرار گرفت و سازه مفهومی چندلایه‌ای به‌دست آمد. این پدیده، مرگب از لایه‌های عمیق‌تر مربوط به حوزه شناخت، تا لایه میانی عواطف و احساسات سیاسی و لایه رویین رفتار و کنش سیاسی را شامل می‌شود. طبق دیدگاه‌های علمی، بینش سیاسی تعیین‌کننده نگرش سیاسی، و نگرش سیاسی در شکل‌گیری رفتار سیاسی مؤثر است. بنابراین، قرارگرفتن سه بُعد مذکور در کنار یکدیگر، اضلاع بصیرت سیاسی از نظر مقام معظم رهبری را تشکیل می‌دهد و بازتاب بخش مهمی از منظومه فکری سیاسی ایشان است. نتایج پژوهش با دیدگاه مهری (۱۳۹۷)، که بصیرت را شامل شناخت دشمنان می‌دانست، همسو بود. برزگر شانی (۱۳۹۶) در پژوهش خود بر دشمن‌شناسی، موقع‌شناسی و ولایت‌مداری در کلام رهبری تأکید کرده بود. پژوهش فعلی، ضمن تأیید یافته‌های برزگر شانی، مضامین و ابعاد دیگری از بصیرت سیاسی را آشکار کرد. نتایج این پژوهش همچنین با شاخص‌های امید به آینده و دشمن‌شناسی که در پژوهش یادگاری و نقی‌پور (۱۳۹۸) بیان شده بود همسو است. ترسیم شبکه مضامین بصیرت سیاسی در کلام مقام معظم رهبری نشان داد که بصیرت سیاسی تک‌بعدی نیست. بینش سیاسی برخوردار از طیفی از شناخت به هدف، راه، دشمن،

موانع، زمان، ابزار مقابله، اولویت‌ها و نیازها در جامعه است. فرد بصیرِ برخوردار از بینش سیاسی، علاوه بر شناخت، هوشمند است، از دشمن تأثیر نمی‌پذیرد، درست می‌سنجد، هوشیار است و اسیر دام دشمن نمی‌شود؛ علاوه بر آن، از قدرت فهم برخوردار است و در مسائل تدبیر می‌کند و می‌فهمد که چگونه بایستی حرکت کند. در کنار فهم، از قدرت تشخیص برخوردار است. تشخیص منافع، نقطه درگیری با دشمن و راه رسیدن. زمان، زمانه و لحظه‌شناس است. بینا و عمق‌نگر است و حقایق را می‌بیند و از کنار حوادث به‌سادگی نمی‌گذرد، بلکه به‌درستی تحلیل می‌کند. فرد دارای بصیرت سیاسی در کلام رهبری، نگرش و احساسات از جنس سیاسی دارد؛ به این معنا که پیوستگی فکری و عملی با ولایت دارد و آن را می‌پذیرد، به دشمن بی‌اعتماد است و از ساده‌لوحی به دور است. تلاش امیدوارانه دارد و می‌داند که دشمن در جنگ ترکیبی به دنبال خاموش کردن امید است؛ از این رو، هم امید خود را حفظ می‌کند و هم به دیگران امید می‌دهد. استکبارستیزی در نگاه انسان بصیر، تعطیل‌بردار نیست. از نگاه مقام معظم رهبری، فرد دارنده بصیرت سیاسی، رفتار سیاسی بصیرانه تأثیرگذار دارد، شور و هیجان خود را کنترل می‌کند، مواضع خود را آشکارا بیان می‌کند، حضور میدانی در صحنه‌های انقلاب دارد، بر مواضع ظلم‌ستیزانه خود ایستادگی می‌کند، اهل مقاومت است، عمل بهنگام دارد؛ به این معنا که به وظیفه خود در لحظه توجه می‌کند و در مواقع لزوم در صحنه حاضر است و حرکت آگاهانه دارد.

کتابنامه

- ازکیا، مصطفی، احمد رش، رشید و پارتازیان، کامبیز (۱۳۹۶). روش‌های تحقیق کیفی از نظریه تا عمل. تهران، کیهان.
- برزگر شانی، یعقوب (۱۳۹۶). بصیرت انقلابی و شاخصه‌های آن از نگاه مقام معظم رهبری. مجموعه مقالات برگزیده دهمین همایش بین‌المللی پژوهش‌های قرآنی، ۴۵-۶۹.
- برهان، مهدی (۱۳۹۰). شاخص‌ها و مؤلفه‌های بصیرت سیاسی، «معرفت سیاسی، ۳ (۱)، ۶۵-۹۰.
- بلوم، بنجامین اس، و انگه‌هارت، ماکس دی (۱۳۶۸). طبقه‌بندی هدف‌های پرورشی. (علی اکبر سیف و خدیجه علی‌آبادی، مترجم). تهران، رشد.

- بی‌نام (۱۳۹۶). طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن (سلسله جلسات استاد سیدعلی حسینی خامنه‌ای). قم، مؤسسه فرهنگی ایمان جهادی.
- بیانات آیت‌الله خامنه‌ای، دسترسی در: <https://farsi.khamenei.ir/>.
- جلالی، حسین (۱۳۸۰). درآمدی بر بحث بینش، گرایش، کنش و آثار متقابل آن‌ها. معرفت، ۱۰ (۵۰)، ۴۵-۵۵.
- خزائی، هوشنگ و کاظم‌زاده، حسین (۱۳۹۲). نقش عقیدتی سیاسی ناجا در ارتقای بصیرت سیاسی کارکنان ناجا؛ مطالعه موردی حوادث سال ۱۳۸۸. بصیرت و تربیت اسلامی، ۱۰ (۲۴)، ۱۰۵-۱۲۸.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳). لغت‌نامه، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- رایینز، استیفن (۱۳۷۶). مبانی رفتار سازمانی. (علی پارسائیان و محمد اعرابی، مترجم). تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- شعاری‌نژاد، علی اکبر (۱۳۶۴). فرهنگ علوم رفتاری. تهران، سپهر.
- شعبانی سارویی، رمضان (۱۳۹۵). طراحی الگوی پلیس بصیرت در جمهوری اسلامی ایران. بصیرت و تربیت اسلامی، ۱۳ (۳۸)، ۹-۳۰.
- عباسی، محمد و خلیلی، ابراهیم (۱۳۹۰). نقش بصیرت سیاسی در کاهش تهدیدات سیاسی. امنیت پژوهی، ۱۰ (۲۵)، ۱۵۱-۱۸۸.
- عبدالخانی، علی (۱۳۹۵). «تحلیل محتوای کیفی بیانات مقام معظم رهبری در زمینه فتنه»، بصیرت و تربیت اسلامی، ۱۳ (۲۸)، ۱۲۵-۱۶۲.
- محمدطاهری، مهدی (۱۳۹۱). بصیرت دینی در اندیشه مقام معظم رهبری. مطالعات راهبردی بسیج، ۱۵ (۵۶)، ۷۷-۱۰۰.
- مظفری، آیت (۱۳۸۹). مبانی بصیرت. حکومت اسلامی، ۱۵ (۱)، ۷۱-۹۰.
- معین، محمد (۱۳۶۰). فرهنگ فارسی، تهران، امیرکبیر.
- مک کوایل، دنیس و ویندال، سون (۱۳۸۸). مدل‌های ارتباطات جمعی. (گودرز میرانی، مترجم). تهران، دفتر پژوهش‌های رادیو.
- موسوی خمینی، سیدروح‌الله (۱۳۸۷). صحیفه امام. تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

- مهری، اصغر (۱۳۹۷). نقش بصیرت دینی در عبور از فتنه‌ها با تأکید بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری. اندیشنامهٔ ولایت، ۳ (۷)، ۹۹-۱۲۵.
- محمدزاده مهنه، حمیدرضا، و صفری، محمد (۱۴۰۲). الگوی بصیرت‌افزایی کارکنان فراجا در مواجهه با جنگ ترکیبی دشمن از منظر مقام معظم رهبری. مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی، ۱۸ (۳)، ۹۳-۱۱۰.
- یادگاری، علی‌اصغر و نقی‌پور، احد (۱۳۸۹). شاخص‌های بصیرت با تکیه بر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری. بصیرت و تربیت اسلامی، ۷ (۱۶)، ۸۹-۱۱۰.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی